

ירושלים שלנו



בעקבות מעבר בית מעצר 'ירושלים' מידי המשטרה לרשות שירות בתי הסוהר, נערך במתקן בימים אלה שיפוץ נרחב, שאינו רק פיזי אלא בעיקר מסמל שינוי בתפיסה ובשיטות העבודה שהיו נהוגות בו עד כה ■ פרק חדש למבנה מפורסם, בו נרשמות לא פחות מ-5,000 תנועות בחודש, ואתגר נוסף לשב"ס

מאת: עין-יה גבע

מתקן בכותרות

בית מעצר 'ירושלים' מוזכר בדיווחי החדשות בכלי התקשורת כמעט בכל שבוע. מיקומו בבירה, במרכז פוליטי-מדיני חסר רגיעה הבורע מעימותים, הופך אותו למוקד מעצר מגוון במיוחד: אנשי ימין קיצוני יהודים וגם מחבלים ערבים. בין לבין יגיעו למתקן המעצר גם 'סתם' גנבים או עברייני סמים. "מה שאתם רואים בטלוויזיה בבוקר, אנחנו רואים

שתפקידו לתאם את הביקורים של גורמי החוץ המגיעים לשער בית המעצר. סג"ד שושן: "זיהינו את הצורך לתת מענה מהיר לעורכי דין, קציני מבחן וחוקרי משטרה, העובדים תחת עומס ומתרוצצים בין בתי משפט ובתי המעצר במשך היום. עורכי הדין יוכלו ליצור קשר ישיר עם הזקיף ולתאם את ביקוריהם מראש, וכך לחסוך לעצמם זמן וטרדות מיותרים. אנו שמחים להקל עליהם".

מי שמגיע בימים אלה לבית מעצר 'ירושלים', צריך לפלס את דרכו בין ערמות של מרצפות, דליי צבע, עיסות של טיח ופועלים העובדים במרץ. בית המעצר עובר שיפוץ ומתחדש וכתליו נצבעים בלבן בוהק. השיפוץ המסיבי נערך בעקבות העברת בית המעצר מהמשטרה לשירות בתי הסוהר. עם זאת, מכיוון שמדובר במבנה היסטורי, חלק ממתחם "מגרש הרוסים" (ראה מסגרת בעמוד הבא) - יש לשיפוצים אלה משמעות רבה ועמוקה, שאינה רק קוסמטית גרידא.

מיזוג אוויר בתאים

בית מעצר 'ירושלים' הועבר לידי שב"ס בנובמבר 2007. מפקד המקום זה ארבעה חודשים הוא סג"ד ישראל שושן, ששימש לפני כן כסגן מפקד בית הסוהר 'צלמון'. הניסיון שצבר בתהליך שינוי כלא 'צלמון' לכלא המחזיק גם בעצורים, סייע לו בתהליך שעבר על בית המעצר 'ירושלים'. שדרוג המתקן הישן, שתנאי הכליאה בו אינם עומדים ברמה המקובלת במתקני שב"ס, הוא חלק ממדיניות כוללת של שיפור השירות, שסג"ד שושן הנהיג עם כניסתו לתפקיד. סג"ד שושן: "שיפוץ האגפים ושדרוג המכלולים נעשים מתוך מבט-על של תכנון כולל, ההולם את צרכיו של בית מעצר 'ירושלים', הן בהיבט העצורים והן בהיבט הסגל. עבור העצורים הולך ונבנה משל"ט (מרכז שליטה) חדש, אגף 2, שיאכלס עצורים עד תום ההליכים, וכן הוכנסה מערכת מיזוג אוויר לתאים. לסגל הוקצה אגף משרדים חדש ולכל קצין מטה יהיה משרד שלו. כמו כן, מכינים מקום למועדון סגל ומעון למשמרות. הוקם חדר לוועידות באמצעות מסכי וידאו (Video Conference) וכן נבנה מכלול של ארבעה חדרים במיוחד עבור עורכי הדין המגיעים לעצורים, הכולל פינת קפה". במסגרת שיפור השירות לעורכי הדין אף מונה איש סגל מיוחד, 'זקיף עורכי דין',



ההיסטוריה המפוארת של מגרש הרוסים

מגרש הרוסים משתרע על שטח של 75 דונם, אותו רכש הצאר אלכסנדר השני ב-1860 מהסולטאן התורכי עבד אל-מחיד הראשון. מטרתו של הצאר היתה להפוך את המקום למרכז אירוח לצליינים רוסים. במשך השנים הוקמו במתחם כמה מבנים, בהם: קתדרלת השילוש הקדוש, אכסניית נשים, אכסניית המשלחת הדתית, חצר סרגיי, בית החולים הרוסי, 'אצבעו של עוג' ואכסניית ניקולאי. אכסניית ניקולאי, או אכסניית הגברים כפי שנקראה, היא הבניין האחרון שהוקם במגרש הרוסים, בשנת 1903. היא נקראה על שמו של הצאר האחרון ניקולאי השני, שזים את הקמתה. האכסניה כללה יותר מאלף חדרי אירוח, ונועדה לפתור את מצוקת הלינה של הצליינים בארץ הקודש, שמספרם עלה משנה לשנה. הכיבוש הבריטי ב-1914 שם קץ לתקופת הזוהר של מגרש הרוסים, שנמשכה יותר מחצי מאה. בתקופת המנדט הלאימו הבריטיים את הנכסים הרוסיים והפכו את המקום למרכז שלטונם. אכסניית הגברים הפכה לתחנת משטרה ולמרכז הבולשת הבריטית, ובמבנה זה ממוקם כיום בית מעצר 'ירושלים'. אכסניית הנשים הפכה לבית הסוהר המרכזי של ירושלים, בו נכלאו לאורך שנים אסירים פליליים, ערבים ויהודים, ומאות מלוחמי המחתרות - ההגנה, אצ"ל ולח"י. כלא זה התפרסם בעיקר לאחר ששניים מן הנידונים למוות, משה ברזאני איש לח"י ומאיר פיינשטיין מהאצ"ל, התאבדו בתאיהם זמן קצר לפני שהיו אמורים לעלות לגרדום. מבנה בית הסוהר לשעבר משמש היום כ"מוזיאון לוחמי המחתרות".



”אחד השינויים המשמעותיים בבית מעצר ירושלים הוא התוספת של גורמים טיפוליים”



אנשי שב"ס. הם רכשו להם משפחה חדשה. מאידך, יש שוטרים נהדרים שעושים את עבודתם כראוי, ללא שום תהליך הטמעה.”

בשב"ס, להבדיל מהמשטרה, לב הפעילות המקצועית הוא הטיפול בעצורים ובאסירים. סג"ד שושן: "השוטרים לשעבר דווקא העדיפו להישאר אתנו ולמלא תפקידים המתמקדים בטיפול בעצורים ובאסירים. עבודה כזאת יוצרת אצלם תחושה של סדר, בהירות, הגדרות מאוד ממוקדות וברורות וגם הרגשה שהקידום שלהם כאן יהיה מהיר יותר. הקשר האישי והזהרות עם הארגון, המאפיינים את שב"ס, תורמים להם לתחושת הסיפוק בעבודה.”

דגש על זכויות העצורים

אחד השינויים המשמעותיים בבית מעצר 'ירושלים' הוא תוספת גורמים טיפוליים למען האסירים. היום עובדות במתקן עובדת סוציאלית וקצינת חינוך, האחראיות על פעילויות לניצול הזמן במעצר, כמו דינמיקה קבוצתית, ועל פעילות למניעת תופעות של אובדנות, אלימות וסמים בקרב

בבית המעצר כערב", מחייך סג"ד שושן. במתקן מוקצה אגף מיוחד לאסירי עבודה שפוטם, האחראים על תחזוקת המקום. בסך הכל יש בו 318 מיטות, הוא פעיל 24 שעות ורושם לא פחות מ-5,000 תנועות בחודש. זוהי פעילות אינטנסיבית, בכל קנה מידה, הדורשת יכולת גבוהה של אחריות ועמידה בלחצים מצד הסגל. בבית המעצר משרתים 100 אנשי סגל, 23 מתוכם שירתו כאן במסגרת משטרת ישראל. להערכת סג"ד שושן, זהו מתקן שב"ס בו עובד המספר הגדול ביותר של שוטרים לשעבר. בכל מקרה, זהו נתון מספרי מרשים מאוד. מסתבר שאף סגן מפקד בית המעצר, ר"כ יצחק אליתים, הוא שוטר לשעבר. סג"ד שושן: "בקרוב חלק מהשוטרים לשעבר עדיין מושרשות שיטות העבודה שהיו נהוגות במשטרה. בשב"ס פועלים אחרת, ואנחנו עדיין עובדים על ההבנה והקבלה של השוני בין שיטות העבודה. ההטמעה היא איטית, אבל אני מוכרח לציין שיש לשוטרים לשעבר מוטיבציה אדירה. הם מרגישים את האווירה הביתית שיצרנו ואת תחושת השייכות של



נוער ומבוגרים. כל אלה לא נראו כאן מעולם. בשל התחלופה הגבוהה של השוהים במתקן המעצר, אין אפשרות להעניק לעצורים תכנית טיפולית כמקובל בבתי סוהר, אך אפשר להעסיק אותם בפעילויות קצרות-טווח. לדברי סג"ד שושן, השהייה בבית המעצר יכולה להפוך להכנה לקראת ההשתלבות בתכניות הטיפול בבתי הסוהר. "רוב האסירים חושבים שאם ישתחררו מהמאסר - הבעיה שהביאה אותם לכאן תיעלם. אנחנו מנסים כבר כאן, בנקודת המפגש הראשונה שלהם עם שב"ס, לעורר בהם את

משוטר לסוהר

קרוב ל-20 שנה שירת רס"מ מרדכי דרעי במשטרת ישראל. כיום הוא ראש אגף השב"כ בבית מעצר 'ירושלים'. לפני יותר משנה עמדה בפניו החלטה קשה, שהדירה מעיניו שינה: האם להמשיך בעבודתו במשטרה או להישאר בבית מעצר 'ירושלים' ולעבור למסגרת שב"ס. רס"מ דרעי מספר: "לא הכרתי את שב"ס, לא ידעתי מה אופיו. הייתי כבר רגיל לנוהלי המשטרה בעבודה ומצאתי את עצמי בדילמה קשה. זה היה בשבילי צעד דרמטי ביותר, לא ישנתי ימים כלילות". התמיכה במעבר לשב"ס הגיעה דווקא מצד רעייתו, ששירתה בעבר בשב"ס, ומחותנו, איש שב"ס בהווה. שניהם היו בטוחים שדרעי ימצא את מקומו ויהיה מרוצה. ההחלטה נפלה. החודשים הראשונים היו עבור רס"מ דרעי מסע של תגליות, בדרך להכרת הארגון. "לא העליתי בדעתי שכך יכול להתנהל בית מעצר. קודם כול, היחס האנושי לעצורים. לא הכרתי את כל הגופים הטיפוליים, לא חשבתי שמחלקת המשק דואגת כל כך לעצור ובוודאי שלא העליתי בדעתי שהמפקד יערוך ביקור שבועי בתאי העצורים. מצאתי תפיסה חדשה ושונה של טיפול אישי בעציר, דאגה ואכפתיות למצוקותיו ולצרכיו. הבנתי שההתייחסות היא לא רק לסיבה בעטיה נכלא האסיר, אלא גם לצרכיו כאדם. בשבילי זה שינוי של מאה ושמונים מעלות, עולם אחר". רס"מ דרעי מתרגש כשהוא מספר על התקופה הראשונה שלו בשב"ס: "לא האמנתי עד כמה אתפתח ואהיה מרוצה. הגיעו לכאן קצינים מקצוענים, עם נהלים, עם יכולת להפעיל הכל בצורה רגועה, בנועם הליכות ובשקט נפשי. בעיני זה עד היום פשוט מדהים. המתקן עובד בלחץ עצום, אבל כיום שורים עליו השקט והאיוון שמגיעים מהמפקד. הוא מסתובב בשטח ונראה בכל מקום, ונוכחותו משמעותית הן בהיבט הסגל והן בהיבט העצורים". רס"מ דרעי מספר שחשש כי לא יהיו לו אתגרים בשב"ס. היום זה מצחיק אותו. הוא הספיק כבר לעבור הכשרה בבית הספר "ניר" וכיום, כראש אגף השב"כ, הוא אחראי על האסירים הביטחוניים. ולא, אין לו מחסור באתגרים, יש בכל יום לפחות 30-40 כאלה, שמגיעים לאגף בראשו הוא עומד..."



רס"מ מרדכי דרעי: "מצאתי תפיסה חדשה ושונה"

"השוטרים לשעבר

דווקא העדיפו להישאר

אתנו ולמלא תפקידים

המתמקדים בטיפול

בעצורים ובאסירים.

עבודה כזאת יוצרת

אצלם תחושה של

סדר, בהירות, הגדרות

מאוד ממוקדות וברורות

וגם הרגשה שהקידום

שלהם כאן יהיה

מהיר יותר"

המודעות והצורך בטיפול וכך לנסות ולהפחית את שיעורי הרצידיביזם. בזמן הקצר שהעצור פה, אני מנסה לעזור לו, להתוות לו דרך, להראות לו את האור בקצה המנהרה".

נושא נוסף הזוכה עתה לדגש רב, עם מעבר בית מעצר 'ירושלים' לרשות שב"ס, הוא נושא זכויות העצורים. סג"ד שושן: "אנחנו מחויבים לשמור על זכויות העצורים בכל הקשור לתנאי אחזקה נאותים, מזון, בריאות ויציאה יומית לחצר הטיולים. השינויים שהנהגנו כוללים הארכת זמן הטיול משעה לשעתיים, וכן 'סל סדקית' שמקבל כל עצור עם קליטתו ובו סדין, מגבת ומוצרי היגיינה. מכיוון שהעצורים מגיעים לכאן ללא כל ציוד או רכוש פרטי, הם תלויים בנו לחלוטין. כך



בית המעצר עובר שיפוץ ומתחדש וכתליון נצבעים בלבן בוהק

הם זוכים לציוד אישי ראשוני, הנותן להם תחושה של אנושיות". עם מינויו למפקד בית המעצר, הנהיג סג"ד שושן סיור שבועי של מפקדי האגפים בכל תאי בית המעצר. "אנחנו מקשיבים לבקשות או לטענות מיוחדות של עצורים, ואלו נבדקות ומטופלות בו ביום". קיימת גם הקפדה רבה בנושא המזון. "העצורים אוכלים רק את המזון המוגש כאן. אין פה קנטינה או מבקרים, ולכן הוא חייב להיות טעים ובכמות מספקת". סג"ד שושן מספר כי נציגת הצלב האדום, שהגיעה למקום באחרונה, היתה בטוחה שהמגשים עמוסי המנות שחלפו על פניה מיועדים לסגל וכשהועמדה על טעותה, פתרה עיניים בהשתוממות. "אתם אוכלים כאן טוב", העירה בפליאה... הדאגה לצורכי העצורים באה לידי ביטוי גם בהתחשבות באמונתם הדתית: "דאגנו לחלות וליין לשבת עבור אישה שנעצרה במהומות בחברון, ומנגד, לספרי תפילה ולשטיח תפילה עבור עצורים מוסלמים. העובדה שאנשים אלה נעצרו אין פירושה שאנו רשאים לזלזל באמונתם".

פעילות התנדבותית

הנכס האמיתי של בית מעצר 'ירושלים' הוא הסוהרים. סג"ד שושן: "אני יכול להביא את החזון, את הידע ואת הרעיונות, אבל מי שמבצע אותם הם סוהרי בית המעצר. זה ההון האנושי שלנו ואותו צריך לטפח. אנחנו משתדלים לערוך ערבי גיבוש, ולתרום לקהילה בפעילויות התנדבותיות כמו אימוץ קשישים ואספקת אוכל חם לניזקקים. במהלך 2009 נרחיב את המעגל ההתנדבותי, בעיקר כלפי הניזקקים בקהילה. הכוונה היא לחבור לעיריית ירושלים ולעמותות בעיר בתחום חשוב זה. חיבור נוסף שיום סג"ד שושן הוא עם מוזיאון "אסירי המחתרות" השוכן במתחם. שיתוף הפעולה בין בית המעצר למוזיאון כולל עזרה של סג"ד שושן באיתור ממצאים בעלי ערך היסטורי שנתרו עדיין בבית המעצר והעברתם לרשות המוזיאון, ועזרה של המוזיאון בתיעוד ההיסטוריה של מבנה בית המעצר."

רישמו לפינכם...

משרד הרישום הוא לב ליבו של בית מעצר 'ירושלים'. כל תנועות העצורים עוברות דרכו, מקליטה ועד שחרור, כולל יציאות וחזרות לבית המשפט ועוד. מחלקת הרישום מטפלת בכל התחומים הנוגעים לעציר: קליטה ובניית התיק, קבלת החומר המשפטי, הוצאה לבתי משפט בהתאם לזימונים או לחקירות משטרה וטיפול באסירי עבודה בכל הנוגע לחופשות או זימון לוועדות למיניהן. עד לפני חודש שימשה כלאי מירב אורון בתפקיד אחראית הרישום. בלילות לא ממש ישנה - אחראית הרישום אמורה לאשר שחרור עצורים, גם כאשר היא כבר בבית. בתפקידה החדש כקצינת אסירים היא ממונה על שירותי דת, רפואה, חינוך, טיפול ושיקום בבית המעצר וגם על יחידת הרישום, שבסמוך אליה ממוקם המשרד שלה. בתפקיד החדש, היא מציינת, היא מצליחה לישון יותר והטלפון שלה למד להפסיק לצלצל...



כלאי מירב אורון: "תנועה בלתי פוסקת כל היום"

שבעה רשמים עובדים במשרד הרישום, במשמרות המאוישות 24 שעות, כולל שבתות וחגים. אחראי עליהם מנחה מקצועי, הממונה על פיקוח ובקרה העבודה, קשר עם גורמי חוץ משטרתיים ויחידת 'נחשון' וממלא-מקום קצין אסירים. הבנות עדינות-המראה, המאכלסות את המשרד, מבצעות את רישום 5,000 התנועות החודשיות בבית המעצר.

עיקר הלחץ במתקן מתנקז אל יחידת הרישום. העבודה ביחידה תובענית ודורשת אחריות, דיוק והקפדה רבה. "על הרשם לבדוק את חוקיות האסמכתות שהביא עמו השוטר ולגלות אם לא חסר משהו. אסיר שנקלט במערכת מקבל מספר הנרשם ביומני הספירות. החומר שלו עובר בהמשך דרך שלושה רשמים נוספים, להשלמת בניית התיק, הכנתו לבית המשפט ועוד". במקביל, נותנים הרשמים גם מענה טלפוני לעורכי דין, לבני משפחות העצורים שמתקשרים ועוד. לעיתים, בשעה אחת נאלצים רשמי היחידה להתמודד עם עשרות עצורים, כמו למשל בפרשת "בית השלום/המריבה" בחברון. "טעות אחת בהקלדה", אומרת כלאי אורון, "יכולה להביא לשחרור שגוי של עצור. במשרד יש תנועה בלתי פוסקת כל היום, של חוקרי משטרה הבאים לשלוח עצור לחקירה או של לוחמי 'נחשון' שמגיעים לקחת או להחזיר עצורים מבית המשפט. אם מוסיפים לכך ארבע ספירות ליום של כל העצורים והאסירים, אפשר רק להעריך באיזו אחריות כבדה מדובר".